

УДК [330.341.1:008.2]:303.68(477.8)

АНТОХОВ А. А.,*к.е.н., доцент, кафедра економічної теорії,
менеджменту і адміністрування,**Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці***МОЖЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО
РЕГІОНУ В ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНКАХ**

У статті обґрунтовано можливості областей Карпатського регіону у стимулюванні інтелектуалізації та інноваційного саморозвитку. Проведено аналіз результатів опитування залежності розвитку областей від державної політики. Визначено пріоритетні форми цільової підтримки та сфери-рушії інноваційного розвитку регіонів, а також сфери, в яких має стимулюватись інноваційна активність та інтелектуальна праця. Доведено актуальність цільової підтримки специфічних просторових форм розвитку інноваційної діяльності. Визначено структуру фінансування інноваційних проектів у регіоні.

Ключові слова: інновації, розвиток, регіон, інноваційний саморозвиток, інтелектуалізація, міра залежності, експертна оцінка.

**ВОЗМОЖНОСТИ ИННОВАЦИОННОГО САМОРАЗВИТИЯ КАРПАТСКОГО
РЕГИОНА В ЭКСПЕРТНЫХ ОЦЕНКАХ****Антохов А. А.**

В статье обоснованы возможности областей Карпатского региона в стимулировании интеллектуализации и инновационного саморазвития. Дан анализ результатов опроса зависимости развития областей от государственной политики. Определены приоритетные формы целевой поддержки и сферы-двигатели инновационного развития регионов, а также сферы, в которых должны стимулироваться инновационная активность и интеллектуальный труд. Доказана актуальность целевой поддержки специфических пространственных форм развития инновационной деятельности. Определена структура финансирования инновационных проектов в регионе.

Ключевые слова: инновации, развитие, регион, инновационное саморазвитие, интеллектуализация, степень зависимости, экспертная оценка.

**OPPORTUNITIES OF INNOVATIVE SELF-DEVELOPMENT OF THE
CARPATHIAN REGION IN EXPERT ESTIMATES****Antohov A.**

The possibilities of the areas of the Carpathian region in stimulating innovation and self-intellectualization were justified. Described the basic types of information technologies in context of their influence on intellectualization of society and regional economy. The measure of the

depending on areas of the state policy on the results of the expert survey was analyzed. The priority forms and scope-movers innovative development of regions were defined. The spheres where should be encouraged innovative activities and intellectual work were highlighted. Urgency target support specific spatial forms of innovation was proved. Highlighted directions and indicated on the contradictory effects of information technologies on the development of the regional economy, which determine the possibility of intellectualization of society. Formed a model of accelerated exit from the crisis on the basis of innovative regional development and stimulate technological and singular transition. The structure of financing of innovation projects in the region was defined. Innovation vector of the Carpathian region needs to change with a focus on the benefits of regional cooperation and the formation of strong regional economic system. These findings are supported by qualitative assessments to determine the specific areas of opportunities and inclination to support innovative self-development.

Keywords: *innovation, development, region, innovative self-development, intellectualization, measure of dependence, expert evaluation.*

Постановка проблеми. Статистичні дані, що характеризують процеси інноваційного розвитку економіки Карпатського регіону, демонструють диференційований рівень використання їх ресурсного потенціалу на шляху пришвидшення інтелектуалізації різних сфер суспільного життя. Для всіх областей рівень такої ефективності залишається недостатнім, що підтверджують якісні індикатори життя населення, а також результати використання його інтелектуально-трудоного потенціалу. Відтак інноваційний вектор розвитку Карпатського регіону потребує змін – з орієнтацією на переваги міжрегіонального співробітництва та формуванням потужної регіональної економічної технолого-сингулярної системи з моноцентричним ядром інтелектуалізації. Наразі однозначним лідером у цьому плані окреслюється Львівщина. Такі висновки слід підкріпити якісними оцінками, щоб визначити специфіку областей у можливостях і схильностях до забезпечення інноваційного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу даної публікації сформували напрацювання за напрямками інноваційного розвитку та інтелектуалізації суспільства – С. Бабкіна [1], Н. Ротань [4], Л. Семів, а також розвитку економіки Карпатського регіону – М. Долішній, В. Кравців, І. Михасюк, С. Писаренко, Л. Шевчук та ін. Прикладні результати висвітлені на основі авторського експертного опитування, проведеного впродовж березня-травня 2015 року.

Мета статті. Показати яка з областей Карпатського регіону має найкращі передумови інноваційного саморозвитку.

Основні результати дослідження. Карпатський регіон України виступає специфічним просторовим ареалом інноваційного розвитку, причому з орієнтацією на власні ресурсні можливості. З метою виявлення, яка з областей Карпатського регіону володіє найкращими

передумовами інтелектуалізації та інноваційного саморозвитку, було проведене *експертне опитування*. Вибірка респондентів становила 80 осіб – по 20 експертів для кожної області.

Виходячи з мети статті розглянуто матеріали експертів щодо:

- міри залежності областей від державної політики у забезпеченні саморозвитку за вказаними напрямками і сферами;
- пріоритетних форм цільової підтримки інноваційного розвитку регіонів;
- сфер, в яких має стимулюватись інноваційна активність та інтелектуальна праця, а також сфер-рушіїв інноваційного розвитку регіону;
- потреби цільової підтримки специфічних форм розвитку інноваційної діяльності, а також структури фінансування реалізації інноваційних проектів у регіоні.

Критерії експертів брались до уваги за умови, якщо вони ствердно відповідали на перше питання – «Чи ознайомлені Ви з нормативно-правовою базою регулювання розвитку регіонів та їх економіки (закони, стратегічні документи, регіональні цільові програми тощо)?». Іншим важливим критерієм фаховості експертів був їх освітньо-кваліфікаційний рівень. Так, 76,3% – це особи з вищою освітою, які мають вчене звання і науковий ступінь, 23,8% – повну вищу освіту. За сферою основного виду зайнятості домінували респонденти, що працюють в закладах освіти – 42,5%. Працівники наукових установ склали 30,0%, комерційних організацій – 12,5%, органів державної влади – 8,8% та громадських організацій – 6,3%. Міжобласний розподіл за визначеними базовими характеристиками експертів був приблизно однаковим.

У ході експертного опитування було виявлено відмінності в оцінках залежно від області проживання. Чи не ключовим питанням, яке дало змогу окреслити перспективні можливості областей Карпатського регіону слугувати моноцентричним ядром інтелектуалізації з формуванням потужної економічної технологічно-сингулярної системи, була експертна оцінка *міри залежності області від державної політики* за вказаними напрямками (рис. 1).

Середній показник залежності по всіх областях склав 6 балів з 10 максимальних. Найвища залежність експертами оцінена за напрямом використання природних ресурсів – 7,5, причому найвища оцінка визначена в Чернівецькій (9,1) та Закарпатській (8,6) областях. Серед інших напрямів розвитку регіонів підвищеною залежністю характеризуються розвиток транскордонного співробітництва (7,1 з найвищим значенням в Чернівецькій області – 8,7), використання туристично-рекреаційних ресурсів (6,9 з найвищим значенням в Закарпатті – 7,8), розвиток соціальної інфраструктури (6,9 з найвищим значенням в Чернівецькій області – 8,1), стимулювання розвитку великого (6,2 з найвищим значенням в Закарпатті – 7,2), а також малого і середнього (6,0 з найвищим значенням в Закарпатті – 6,8) бізнесу. Найнижча залежність визначена для стимулювання інноваційної діяльності підприємств (4,4), розвитку споживчого ринку (5,3), стимулювання науково-дослідної діяльності в наукових та освітніх закладах (5,4), цільової підтримки реалізації і впровадження інноваційних проектів (5,7),

покращення вимог до використання трудового потенціалу населення (5,7), підтримки впровадження інновацій у сфері охорони здоров'я (5,8), забезпечення розвитку трудового потенціалу населення (5,8). Якщо деталізувати специфіку оцінки експертів у розрізі областей, то найвища залежність визначена в Закарпатській області – 7,2, особливо для використання природних ресурсів (8,6), підтримки впровадження інновацій у сфері охорони здоров'я (8,2), цільової підтримки реалізації і впровадження інноваційних проектів (7,8), використання туристично-рекреаційних ресурсів (7,8). Щодо першої оцінки, то вона є очікуваною, адже проблем використання природних ресурсів, особливо лісових, у Закарпатській області є чимало.

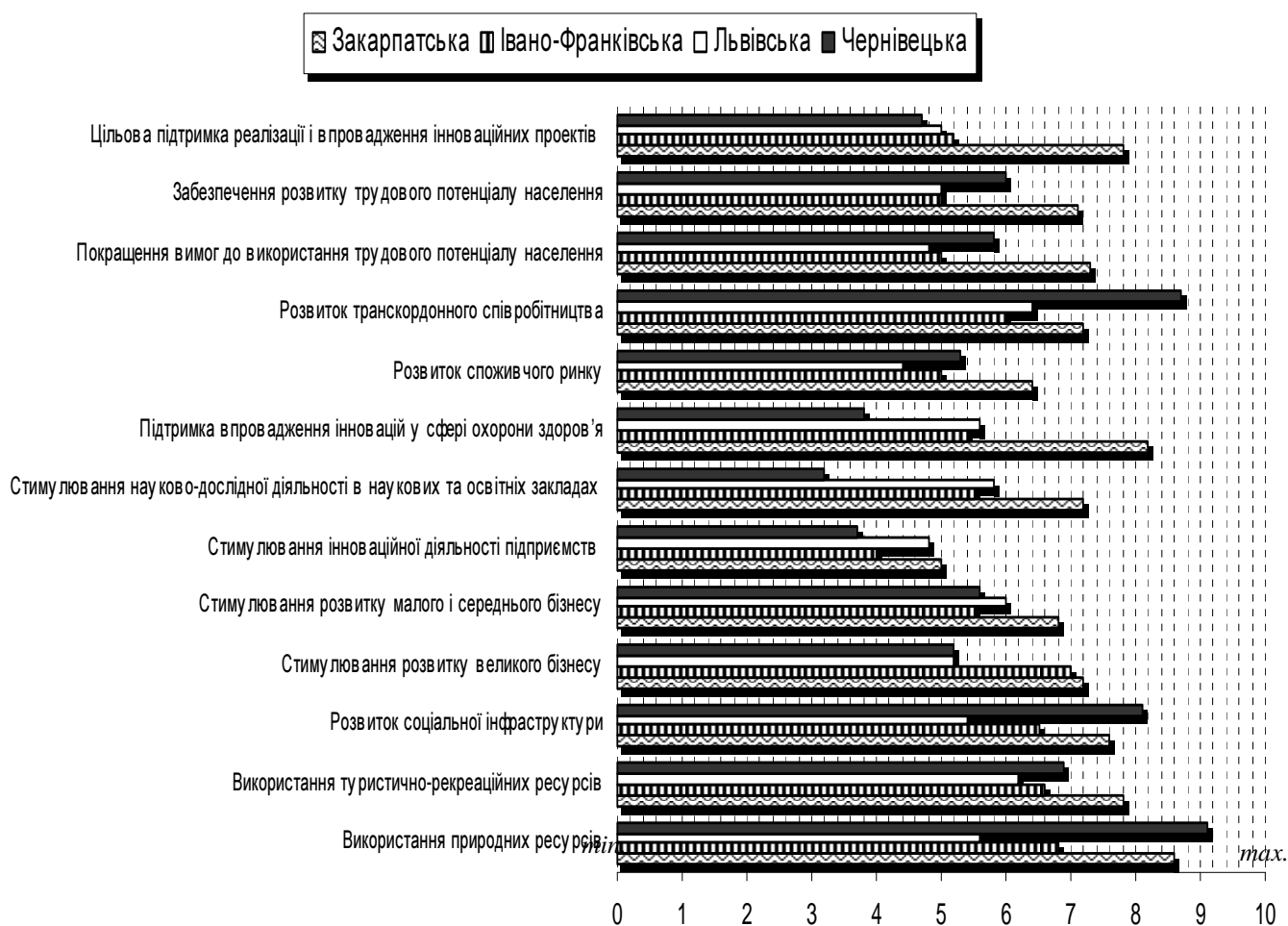

Рис. 1. Міра залежності Карпатського регіону від центральної державної політики розвитку, балів (за результатами експертного опитування, 2015 р.)

Джерело: побудовано автором.

Середня експертна оцінка залежності Чернівецької області від центральної державної політики становить 5,9, причому дуже висока – для використання природних ресурсів (9,1), розвитку транскордонного співробітництва (8,7) та соціальної інфраструктури (8,1).

Експертна оцінка залежності Івано-Франківської області від рішень держави в середньому склала 5,7. Найвища залежність – для стимулювання розвитку великого бізнесу (7,0), а також використання природних (6,8), туристично-рекреаційних (6,6) ресурсів, розвитку соціальної інфраструктури (6,5). Таким чином, для області виникає потреба розвитку великих підприємств. Це зумовлено тим, що потенціал функціонування промислових комплексів, а також інших лісогосподарських і аграрно-промислових комплексів вичерпаний у поточних їх формах. В області наразі здійснює свою діяльність лише 7 великих підприємств [2]. Експертна оцінка високої міри залежності розвитку великого бізнесу від центральної державної політики є сигналом потреби підтримки даного сектору бізнесу в стратегічно значимих сферах господарювання. У цьому може інституціоналізуватись економічна специфіка Івано-Франківської області як виробничого ядра економічної технолого-сингулярної системи Карпатського регіону.

Найнижча залежність розвитку області від центральних державних структур визначена для Львівщини – 5,4. Найвищі залежності, на думку експертів, характерні для розвитку транскордонного співробітництва (6,4), використання туристично-рекреаційних ресурсів (6,2), стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу (6,0), стимулювання науково-дослідної діяльності в наукових та освітніх закладах (5,8). Високий рівень залежності областей від політики центральних органів державної влади обмежує їх інноваційний саморозвиток. З іншого боку, саморозвиток повинен допускатись до певних меж, з урахуванням політичного устрою держави, визначеного в Конституції України. Виходячи з цього, серед експертів було визначено, якою має бути *міра забезпечення саморозвитку регіону* в розрізі вказаних сфер (табл. 1).

Таблиця 1. Міра забезпеченості саморозвитку Карпатського регіону

(за результатами експертного опитування, 2015 р.)

Потенційні напрями фінансування	Відсутність фінансування регіону чи держави	Повне фінансування регіоном	До 20% участі держави в обсягах фінансування	До 50% участі держави в обсягах фінансування	До 80% участі держави в обсягах фінансування	Повне державне фінансування	Область з найвищим рівнем орієнтації на державне фінансування	Область з найнижчим рівнем орієнтації на державне фінансування
	% від загальної кількості експертів							
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дошкільна освіта	0,0	2,5	13,8	17,5	25,0	41,3	Чернівецька (80%*)	Закарпатська (55%)
Загальна середня освіта	0,0	5,0	8,8	16,3	42,5	27,5	Івано-Франківська (85%)	Закарпатська (50%)
Професійно-технічна освіта	0,0	8,8	12,5	28,8	37,5	12,5	Чернівецька, Львівська (60%)	Закарпатська (35%)
Вища освіта	0,0	10,0	15,0	67,5	5,0	2,5	Закарпатська, Чернівецька (10%)	Івано-Франківська, Львівська (5%)

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Післядипломна освіта	1,3	32,5	28,8	15,0	16,3	6,3	Чернівецька (55%)	Івано-Франківська (5%)
Науково-дослідні установи	0,0	15,0	11,3	12,5	31,3	30,0	Львівська (90%)	Закарпатська (35%)
Підтримка інноваційної діяльності суб'єктів бізнесу	3,8	20,0	20,0	30,0	13,8	12,5	Чернівецька (35%)	Івано-Франківська, Львівська (20%)
Заклади охорони здоров'я	0,0	5,0	6,3	23,8	41,3	23,8	Чернівецька (75%)	Івано-Франківська (55%)
Заклади культури і спорту	7,5	17,5	27,5	13,8	12,5	21,3	Чернівецька (60%)	Закарпатська (20%)
Комунальні підприємства	0,0	43,8	33,8	10,0	11,3	1,3	Львівська, Чернівецька (20%)	Закарпатська (0%)
Специфічні просторові утворення з інноваційним профілем (кластери, технопарки, бізнес-інкубатори та ін.)	15,0	17,5	21,3	23,8	10,0	12,5	Чернівецька (45%)	Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська (15%)
Інформаційно-комунікаційна сфера (послуги зв'язку, доступу до Інтернет)	11,3	30,0	21,3	15,0	10,0	12,5	Чернівецька (40%)	Івано-Франківська (10%)
Цільова підтримка безробітних, у т.ч. послуги перекваліфікації	0,0	12,5	12,5	17,5	33,8	23,8	Чернівецька (80%)	Львівська (45%)
Створення нових робочих місць	1,3	13,8	18,8	31,3	18,8	16,3	Чернівецька (55%)	Івано-Франківська, Львівська (20%)

Джерело: складено автором

** Тут і далі – частка респондентів, які визначили обов'язковість державного фінансування чи, навпаки, допустимість його відсутності.*

Аналіз показав, що менше 3% експертів вважають, що розвиток визначених напрямів має забезпечуватись без участі фінансування з боку держави чи регіону, 16,7% – з повним фінансуванням регіону, 17,9% – з участю держави у обсягах фінансування на приблизному рівні 20%, 23,0% – з участю держави у обсягах фінансування на приблизному рівні 50%, 22,1% – з участю держави у обсягах фінансування на приблизному рівні 80% і 17,4% – з повним фінансуванням держави. Найбільш залежними від держави напрямами фінансування, які потребують або повної підтримки, або підтримки на рівні 80%, згідно думки експертів залишаються загальна середня освіта (так вважає 70,0% експертів), дошкільна освіта (66,3%), заклади охорони здоров'я (65,0%), науково-дослідні установи (61,3%), цільова підтримка

безробітних, у т.ч. послуги перекваліфікації (57,5%), професійно-технічна освіта (50%). Цікаво, що порівняно низьку експертну оцінку обсягів державного фінансування отримала вища освіта, а також розвиток специфічних просторових утворень з інноваційним профілем (кластери, технопарки, бізнес-інкубатори та ін.). Щодо них визначений найвищий рівень самофінансування.

Найвища схильність до державного фінансування регіонального розвитку простежується в Чернівецькій області – 53,2% експертів вважають, що державне фінансування визначених напрямів розвитку області має становити 80-100%. Для решти областей частка таких відповідей є нижчою – 38,6% для Львівської області, 33,9% для Івано-Франківської, 32,1% для Закарпатської. Відзначаємо, що доволі низькою є експертна оцінка потреби фінансування регіонального розвитку з обласних бюджетів: для Закарпаття – 22,1%, Івано-Франківщини – 21,4%, Львівщини – 13,2%, Буковини – лише 10%. Така оцінка в умовах децентралізації державної влади є дуже негативною та підтверджує низький рівень суспільної свідомості з орієнтацією на самозабезпечення, відповідальність за власний розвиток. Очевидно, однією з основних причин цьому є високий рівень залежності областей від центральної державної політики.

У ході експертного дослідження було визначено думку експертів щодо того, які *форми цільової підтримки інноваційного розвитку* регіонів мають бути пріоритетними. Частота відповідей (допускався вибір довільної кількості пріоритетних форм з 7 можливих варіантів) відображена в табл. 2.

З відповідей основних *сфер, в яких має стимулюватись інноваційна активність та інтелектуальна праця*, домінує освітня сфера – в середньому по Карпатському регіону 36,3% експертів обрали саме її. Такий результат є очікуваним, оскільки освіта закономірно виступає не лише зв'язуючою, але й конструктивною ланкою в системі трьох головних складових інноваційної економіки – «наука-освіта-виробництво» [4].

Таблиця 2. Частота відповідей експертів щодо пріоритетних форм державної цільової підтримки інноваційного розвитку Карпатського регіону, %
(за результатами експертного опитування, 2015 р.)

	Повне фінансування реалізації проекту	Часткове фінансування реалізації проекту	Субсидії	Пільгове кредитування реалізації проекту	Пільгове оподаткування	Інформаційна допомога	Сприяння оформленню авторських прав
Для суб'єктів бізнесу	1,3	3,0	5,9	8,4	8,8	2,1	2,1
Для освітніх установ	4,1	5,5	0,0	0,0	0,0	3,0	2,0
Для науково-дослідних установ	7,1	6,6	0,0	0,0	0,0	2,9	2,1
Для окремих фізичних осіб (молодь, учені, винахідники та ін.)	7,1	6,1	0,0	0,0	4,1	2,7	3,2

Джерело: складено автором.

Якщо найвищу необхідність стимулювання інноваційної активності та інтелектуальної праці визначено для освітньої сфери, то *сферою-рушієм інноваційного розвитку регіону* виділено бізнес – 81,3% експертів, в тому числі по 85,0% експертів Івано-Франківської та Чернівецької областей, 80% Закарпатської і 75% Львівської областей.

Лише 12,5% експертів вважає, що науково-дослідна сфера повинна бути рушієм інноваційного розвитку регіону, в тому числі 20% у Львівській області і по 10% експертів решти областей Карпатського регіону. 6,2% експертів таким рушієм виділили освіту, в тому числі 10% у Закарпатті і по 5% у решти областях.

Таким чином, науково-освітнє середовище наразі не сприймається як серйозний рушій інноваційних змін. Фактично воно стало реагентом кризової ситуації в Україні з проявами корупції, низькоефективної зайнятості, демотивації креативності, інноваційності і т.д. Щоб виправити існуючу ситуацію, необхідно розвивати систему стимулів якісної науково-освітньої діяльності через вплив на мотиви: самореалізації; пізнавального процесу, пошуку істини, інтересу до обраної спеціальності, бажання вести науково-дослідну діяльність, творчого характеру і змісту роботи; соціальні; самоствердження і саморозвитку тощо [5]. Оскільки активізація інноваційного розвитку економіки вимагає просторового підходу, в ході експертного дослідження було визначено думку опитуваних щодо потреби *цільової підтримки специфічних форм розвитку інноваційної діяльності*. Мова йде про такі специфічні просторові форми організації українського суспільства, як технопарки, агломерації, спеціальні економічні зони, інноваційні центри, наукогради та ін. [8]. З результатів майже 54% експертів визначили необхідність розвитку спеціальних економічних зон, 37,5% технопарків, 33,8% бізнес-інкубаторів, 32,5% інноваційних кластерів. Деякі експерти Івано-Франківської та Львівської областей вказували на необхідність розвитку сучасних туристичних центрів, курортполісів (рис. 2).

Аналіз показав, що найвища доцільність підтримки інноваційних кластерів спостерігається в Львівській та Чернівецькій областях (40%), так само як і бізнес-інкубаторів (40% і 45% відповідно). Технополіси не отримали, на наш погляд, достатню експертну підтримку – найвище значення 20% у Львівській та Чернівецькій областях. Натомість технопарки особливо потребують розвитку в Чернівецькій (так думає 55% експертів) та Закарпатській (40%) областях. Узагалі вважаємо, що доцільність розвитку технополісів, які, на відміну від технопарків, можуть розвиватись у межах одного населеного пункту, є несправедливо ігнорована. Технополіси можуть слугувати серйозним інструментом відновлення індустріального, науково-освітнього та інтелектуально-трудоного потенціалу багатьох просторових утворень, особливо середніх і малих міст. Доцільність їх цільової підтримки доводить зарубіжний досвід, адже технополіси набули значного поширення в усіх провідних індустріально розвинутих країнах, а для держав з перехідними економіками вони є умовою прискорення розвитку виробництва, виходу на передові конкурентні позиції в світі [6; 7].

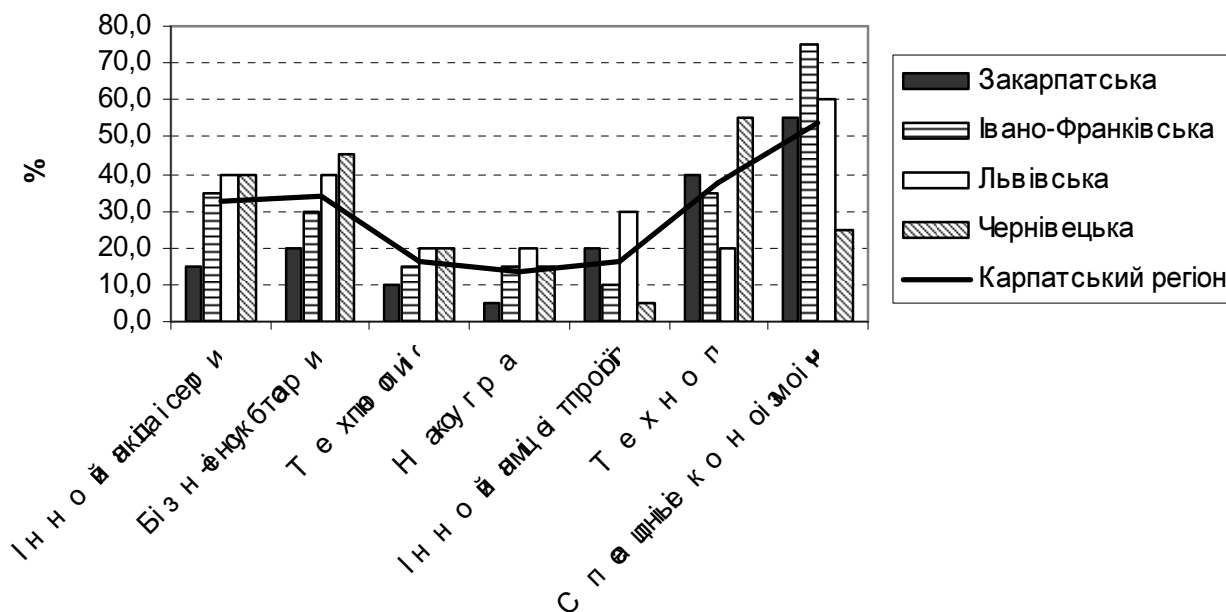

Рис. 2. Частка експертів, які виділили необхідність цільової підтримки специфічних форм розвитку інноваційної діяльності в Карпатському регіоні, % (за результатами експертного опитування, 2015 р.)

Джерело: побудовано автором.

Звертаємо увагу щодо перспективності цільової підтримки спеціальних економічних зон. Найвищу таку потребу вказано для Івано-Франківської області – 75%. Виділяється тут Чернівецька область, експерти котрої в основному не визначають дану просторову форму як доцільну в розвитку, а більше прихильні до практики технопарків, бізнес-інкубаторів та інноваційних кластерів. Узагалі досвід функціонування спеціальних економічних зон в Україні є доволі проблемним, що зумовлено високою суб'єктивністю фінансово-економічних і бюджетних відносин. Однак українські вчені все частіше доводять потребу відновлення практики їх створення, керуючись зарубіжним досвідом: у 135 країнах світу існує більше 4 тисяч вільних (спеціальних) економічних зон усіх видів, через які проходить до 20% світового товарообігу [1; 3]. На завершення опитування експертів була визначена їхня думка щодо *структури фінансування реалізації інноваційних проектів* у регіоні. Було наведено низку сфер, які, на наш погляд, повинні слугувати основними осередками інноватизації економіки. Для кожної області визначені середні значення частки обсягів фінансування, які вказувались експертами. Це дало змогу визначити середнє значення по Карпатському регіону. З результатів, залишаються високі очікування фінансування реалізації інноваційних проектів з державного бюджету – в середньому 45,9%, причому найвище значення – у Закарпатській (48,9%) та Івано-Франківській (46,5%) областях. Вважаємо, що знову виділяється низька орієнтованість на можливості фінансування з регіонального та місцевого бюджетів (25,5% і 15,7%) відповідно. Так само дуже низькими є орієнтири на фінансування у рамках міжрегіональних (у межах держави), транскордонних програм, програм розвитку ЄС

(11,3%, 9,9% і 10,5% відповідно). Що стосується самофінансування, то найвищі його обсяги визначені для таких сфер, як регіональний менеджмент (надання послуг населенню), післядипломна освіта, дошкільна і середня освіта, розробка тем і програм наукової сфери.

У розрізі областей середні значення структури фінансування вказаних сфер наведені на рис. 3.

Рис. 3. Середні значення обсягів фінансування реалізації інноваційних проектів в областях Карпатського регіону, % (за результатами експертного опитування, 2015 р.)

Джерело: побудовано автором.

Питання щодо структури фінансування реалізації інноваційних проектів у розрізі вказаних сфер насправді є стратегічно важливим. Воно дозволило довести, що *регіони наразі не вкоринили ідеології саморозвитку*. На тлі такої ситуації втілювати в життя ідею розвитку потужної регіональної економічної технолого-сингулярної системи на базі Карпатського регіону складно. Тому початковим етапом разом з реалізацією адміністративно-територіальної реформи має бути створення передумов для стимулювання процесів регіонального соціально-економічного саморозвитку, що слугуватиме основою стимулювання інноваційних процесів та інтелектуальної праці.

Висновок. Отже, метою опитування було насамперед визначити, наскільки області Карпатського регіону готові орієнтуватись на саморозвиток та ефективно використовувати власні ресурси. Якщо така готовність є достатньою, тоді можна розпочинати процес цільового інноваційного розвитку економіки Карпатського регіону з формуванням єдиної технолого-сингулярної системи. Наразі області дуже сильно орієнтовані на централізований державно-управлінський підхід. Причиною цьому – багаторічний досвід прихованого централізованого державного регулювання економіки України. У зв'язку з цим

інституціоналізація концепту регіональних економічних технологічно-сингулярних систем в Україні має базуватись на заходах адміністративно-територіальної реформи та підвищенні можливостей регіонів у стимулюванні саморозвитку з ефективним використанням власного ресурсного потенціалу й активною участю в різних формах міжрегіонального, транскордонного, міждержавного співробітництва.

1. Бабкіна С. І. Проблеми та перспективи відродження в Україні спеціальних (вільних) економічних зон / С. І. Бабкіна // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». Економічні науки. – 2013. – Вип. 152.

2. Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності : Діяльність підприємств : Статистична інформація : Державна служба статистики України у Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifstat.gov.ua/>

3. Мировая практика СЭЗ (по материалам World Economic Journal) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daily-finance.ru/articles/2013-02-01/df/25280>

4. Ротань Н. В. Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають / Н. В. Ротань, О. О. Комліченко // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 1 (2).

5. Рудченко С. М. Стимулювання трудової діяльності науково-педагогічних працівників / С. М. Рудченко // Соціальні технології : актуальні проблеми теорії та практики. – 2012. – Вип. 56.

6. Слободчук М. С. Технополіси в моделі інноваційного розвитку економіки / М. С. Слободчук // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка. – 2010. – Вип. 10.

7. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в инновационной экономике. (Синергетические эффекты инновации) / В. П. Соловьев. – К. : Феникс, 2006.

8. Чорний Р. С. Теоретико-методологічні та прикладні засади розвитку просторових форм організації українського суспільства в контексті використання трудового потенціалу: автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.00.05 / Р. С. Чорний. – Миколаїв, 2014.